



# La força gràfica de l'erotisme

Milo Manara és un dels millors dibuixants de còmic del món, i és autor d'un bon grapat de títols imprescindibles d'aquest gènere. La seua obra i les col·laboracions amb artistes de la categoria de Fellini o Hugo Pratt centren l'atenció d'aquesta entrevista.

**A**banderat d'un erotisme exquisit, Milo Manara és un dels autors essencials a l'hora de parlar de còmic eròtic. Obres com *El clic* figuren entre els grans títols del gènere. Autor prolífic i incansable durant els anys 80, el seu caràcter continua ben viu avui dia. Norma Editorial acaba de publicar-li l'última obra, *Gulliveriana*, i Ediciones B ha editat un llibre sobre el famós projecte de pel·lícula que Manara compartia amb Fellini i que es va convertir, finalment, en còmic.

—A *Gulliveriana*, la seva última obra, canvia el sexe de Gulliver i en fa una dona preciosa, per què?

—Se'm feia molt atractiva la idea de convertir Gulliver en una dona i jugar amb el seu sexe perquè, a part totes les connotacions eròtiques que crec que conté l'obra original de Swift i que jo volia potenciar, podia donar lloc a un còmic divertidíssim. De fet m'ho vaig passar molt bé fent-lo.

—A la revista italiana *Panorama* també ha publicat fa poc una història, però d'un to molt diferent del de *Gulliveriana*.

—Sí, *Panorama* és una revista que ven un milió d'exemplars la setmana i té un públic molt heterogeni. Em van demanar una història lleugera per a un tipus de públic més ampli. Vaig fer que el protagonista fóra invisible, i per tant que les escenes de sexe foren menys explícites, perquè totes les parts més brutes queden a la lliure imaginació del lector. D'aquesta forma, tota la responsabilitat de ser un autèntic porc recau en el lector i, a mi, no em poden dir res perquè no hi he posat res d'explícit.

—Ediciones B ha editat ara un monogràfic sobre el projecte de pel·lícula que tenia amb Fellini i que finalment va ser el còmic *El viaje de G. Mastorna. Quina relació hi va tenir, amb Fellini?*

—Fellini era un geni i una persona excepcional, però estava fart que no li donessin els diners suficients per a posar en marxa els projectes cinematogràfics com ell els concebia. Llavors, la seva reacció natural va ser de fixar-se en el còmic com un mitjà d'expressió vàlid per a les seves idees, perquè per fer una historieta només necessites una ploma, un tros de paper i la imaginació, però per fer una pel·lícula, a part la teva imaginació, has de reunir molts diners. Ens vam conèixer i vam fer un primer còmic que es va dir *Viaje a Tulum*. Vam quedar molt satisfets l'un de l'altre i vam decidir de fer més coses junts.

—El còmic *El viaje de G. Mastorna se'l va plantejar d'una altra manera perquè era una història que havia estat ideada originàriament per al cinema?*

—Sí, és clar. Com que el cinema significa llum, vam creure que un simple dibuix en blanc i negre no era suficient per a posar en escena la història. Així, doncs, vam començar a treballar amb mitges tintes i contrallums. D'aquesta forma dotàvem les escenes d'una altra dimensió i ens acostàvem més a la forma de treballar en cinema. Ell era el director i jo substituïa tot el seu equip: maquilladors, electricistes, operador...

—Fellini tenia fama de ser molt exigent.

—I ho era. Em deia amb exactitud què volia i em passava uns guions detalladíssims que jo havia de respectar al màxim, sobretot els jocs de llum. Si no quedava com a ell li agradava, havia de repetir la pàgina



fins que no quedés perfecta. Era molt primmirat, i treballar amb ell era costós i complicat, però quan veies el resultat final t'adonaves que havia valgut la pena.

—La seva obra sempre ha estat, per una raó o altra, molt lligada al cinema. A més de Fellini, quins altres cineastes l'han influït o interessat?

—Hi ha molts directors dels quals he après coses. En qui més em fixo és en aquells que saben contemplar la realitat des d'una òptica diferent, que hi veuen més enllà de la superfície i que subratllen les altres dimensions. Gent com Peter Greenaway, que és un visionari, o Pedro Almodóvar, de qui vaig il·lustrar una novel·la curta que havia escrit i que ací encara no s'ha publicat. Polanski també és un director que m'interessa, i ara treballem junts en un film d'animació. És un film que recrea l'univers de Kafka, i em resulta fascinant de veure com Polanski interpreta el món de l'escriptor. És excepcional. El que passa és que no sé quin serà el resultat final, perquè ara mateix hi ha moltes dificultats, sobretot financeres, i després el guió no agrada als americans, que en són els productors. En aquest moment l'anem rescrivint. Sé que serà una història completament nova, però se'n mantindrà l'erotisme, que n'és l'eix central.

—Malgrat tot, en una de les seves connexions més directes amb el cinema, l'adaptació que al 1984 va fer Jean-Louis Richard del seu còmic *El clic*, els resultats no van ser gaire satisfactoris.

—Com deia abans, per fer cinema es necessiten molts diners. En *El clic* el plantejament va ser erroni des del principi. Es va intentar, amb molt pocs mitjans, de convertir un divertiment lleuger, que és el que era el meu còmic, en una pretensiosa història policíaca. Jo respectava aquest enfocament, però no hi estava gens d'acord, perquè torçava completament la història. Crec que és una pel·lícula que no val la pena de veure i que és incapaç d'aguantar-se dreta tota sola.

—Però s'hi va involucrar poc o molt, o el van consultar a l'hora de fer-ne l'adaptació?

—Vaig seguir una mica el procés de preparació, la pre-producció i l'ambientació a Louisiana, perquè volien rodar a l'estat més purità de Nord-amèrica. Però a part aquests primers preparatius, després no vaig tenir res a veure amb el rodatge ni amb el rumb que va seguir la pel·lícula. No vaig tenir gens de dret a expressar la meua opinió sobre el resultat final, ni a involucrar-me en el muntatge. De fet com que no m'agradava com havia quedat, vaig fer retirar el nom dels crèdits i només vaig permetre que hi possessin



“lliurement inspirada en una història de Milo Manara”.

—La mort d'Hugo Pratt devia ser una gran pèrdua per a vostè. Junts havien fet *El gaucho*. Els va quedar cap projecte pendent?

—Quedava per fer, precisament, una segona part d'*El gaucho*, car la primera mostrava només la infantesa del personatge i encara no n'havíem tret tot el profit. Després, Pratt tenia al cap la història d'un esclau celta que arriba a Roma en temps de l'imperi. S'interessava molt per mostrar l'enfrontament entre la cultura celta i la llatina, en aquella època en franca decadència.

**Milo Manara ha publicat fa poc una història en la revista italiana 'Panorama':**

“Vaig fer que el protagonista fóra invisible, i per tant que les escenes de sexe foren menys explícites. D'aquesta forma, tota la responsabilitat de ser un autèntic porc recau en el lector i, a mi, no em poden dir res.”





'El clic' fou adaptat al cinema el 1984, però Manara en renega: "Com que no m'havia agradat com havia quedat, vaig fer retirar el nom dels crèdits."

—Per què creu que Pratt recorria a vostè perquè li fes el dibuix quan ell era un gran il·lustrador?

—Crec que per mandra. A Pratt, el que realment l'interessava era el període d'entreguerres, que ell va viure quan era petit i del qual, per tant, tenia referències directes. És en aquella època que ambienta *Los escorpiones del desierto* i *Corto Maltès*. En les altres històries havia de fer un esforç extra d'imaginació i de documentació per descriure com era la vida, com

eren fetes les cases, com pensava la gent de l'època, etc. Fellini ja deia que tot allò que era anterior a l'arribada de Crist demanava un gran esforç de reconstrucció. Pratt era un tranquil·lès i un mandrós i per això, tot el que havia de dibuixar d'aquest període m'ho demanava a mi.

—I com era treballar amb ell?

—Molt relaxat. Ben al revés de Fellini, Pratt ho portava tot amb molta alegria. Em donava la història i jo podia interpretar-la com volgués, encara que aquesta llibertat de què gaudia a l'hora de dibuixar crec que era més per mandra i deixadesa de Pratt que no pas per raons artístiques.

—Pratt era partidari de no fer política als còmics. Opina igual?

—Políticament tinc els mateixos ideals de quan era jove, però estic d'acord amb Pratt que un dibuixant només ha de dedicar-se a dibuixar i no a fer política. A més, Pratt segur que mostrava més ideologia en les seves vinyetes que no molts altres dibuixants que no més dibuixen banderes vermelles.

—Sempre s'ha distingit per dotar la seva obra de bones dosis d'erotisme. Últimament vivim, dins el món del còmic, una onada de censura terrible. En alguns països han segrestat còmics pel seu contingut eròtic. No ha estat el seu cas, però, en una situació com aquesta, pensa prosseguir amb l'erotisme als seus còmics?

—Desgraciadament, en aquests moments l'erotisme és l'única cosa que aguanta els assots de la censura. La violència no és mal vista del tot, perquè els criminals més salvatges i els assassins més cruentos són mostrats per televisió a totes hores. En canvi, l'erotisme és perseguit i restringit. Mentre aquesta situació no canvia, tampoc jo no canviaré i continuaré divertint-me fent erotisme. Veig l'erotisme com una força positiva, una energia que crea i fa renéixer la vida. És un poc com el concepte dels hindús sobre Siva, que ells consideren que és l'energia positiva que mou el món. De fet, quan es perdi l'erotisme ens abocarem a l'ocàs.

Manuel València / Manuel Romo

## Borja Papa

Joan F. Mira

Amb *Borja Papa* Mira ha creat una combinació de literatura i de "gran història" que segurament no té precedents en les lletres catalanes.

340 pp. 3.250 ptes.



Editorial 3 i 4

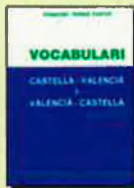
"Narratives 3 i 4". núm. 51

## Vocabulari

castellà-valencià / valencià-castellà

Francesc Ferrer Pastor

Una vegada més aquesta obra de consulta és a la vostra disposició. Hi veureu resoltes, en un moment de dubte, les dificultats ortogràfiques, i per facilitar-ne doblement la solució, aquest vocabulari inclou unes normes senzilles d'ortografia.



Denes 10 Editorial

## Enric Valor

Rosa Serrano

Cinc capítols al voltant de cinc períodes vitals del patriota Incombustible, del treballador incansable, del rondallaire eficaç, de l'intel·lectual rigorós, del cacador vitalista, de l'ésser humà enamorat de la vida, del poble i del País Valencià.



Editorial Tàndem

"Tàndem de la Memòria". 3